

Cilt / Volume: 15, Sayı / Issue: 29, Sayfalar / Pages: 219-243

Araştırma Makalesi / Research Article

Received / Alınma: 23.01.2025

Accepted / Kabul: 15.04.2025

1970'LERDEN 1990'LARA BÜLENT ECEVİT'İN DÖNÜŞÜMÜ: "HALK ADAMLIĞI"NDAN "DEVLET ADAMLIĞI"NA

Ayşem SEZER ŞANLI ¹

Emre TEKİN ²

Öz

Bülent Ecevit, Türk siyasal yaşamının en önemli politikacılarından birisidir. Gazeteci, şair ve yazar kimliği ile bilinen Ecevit, siyasal kariyerine 1960'lı yıllarda başlamış, 2006 yılındaki ölümüne kadar siyasal yaşamın içerisinde kalarak Türk siyasal yaşamına yön vermiştir. Ecevit, siyasal kariyerine Cumhuriyet Halk Partisi'nde (CHP) başlamış; 1980 darbesinden sonra ise kendi partisini kurarak Demokratik Sol Parti (DSP) içerisinde sürdürmüştür. Ecevit devlet bakanı, çalışma bakanı, Başbakan yardımcısı ve Başbakanlık makamlarında görev yapmış; bu bakımdan sol siyasetçiler içerisinde kendisine özgün bir konum inşa etmiştir. Çalışma, buradan hareketle Ecevit'in bir siyasetçi portresi olarak siyasal yaşamındaki kırılma noktalarını ele almaktadır. 1970'li yıllarda, "Halkçı Ecevit", "Kıbrıs Fatihi", "Karaoğlan" gibi sıfatlarla anılan Ecevit, CHP'yi halka yaklaştıran ortamın solu düşüncesi ile demokrat bir lider portresi çizmektedir. Darbe sonrasında eşi ile kurduğu DSP'de demokratik sol olarak formüle ettiği yeni anlayışla yeni bir siyasal yol açmıştır. 1990'larda "Kenya fatihi" olarak anılan Ecevit, bir siyasetçi olarak bu dönem büyük bir dönüşüme uğramış, katı laiklik anlayışıyla daha statükocu ve milliyetçi bir profile bürünmüştür. Bu bağlamda çalışma, Türkiye'nin dönemsel siyasal konjonktürü içerisinde Ecevit'in siyasetçi profilindeki dönüşümü karşılaştırmalı ve analitik bir bakış açısı ile ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bülent Ecevit, Ortanın Solu, Demokratik Sol, Cumhuriyet Halk Partisi, Demokratik Sol Parti.

Jel Kodları: D72, D74, H83.

¹Doç. Dr, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, E-posta: aysemsezer@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9954-4811.

²Dr. Öğrencisi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, E-posta: emretekn24@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7936-850X.

Atıf/Citation

Sezer Şanlı, A. & Tekin, E. (2025). 1970'lerden 1990'lara Bülent Ecevit'in dönüşümü: "halk adamlığı"ndan "devlet adamlığı"na. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(29), 219-243.

This manuscript is licensed under Creative Commons Attribution NonCommercial 4.0 International License ([CC BY NC](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)).

THE TRANSFORMATION OF A POLITICAL LEADER FROM THE 1970S TO THE 1990S: AN EVALUATION ON BÜLENT ECEVİT

Abstract

Bülent Ecevit occupies a prominent position in the annals of Turkish political history. A figure of renown in multiple capacities, including his roles as a journalist, poet and writer, Ecevit embarked on his political journey in the 1960s, a journey that would span the course of his life until his demise in 2006. Initially a member of the Republican People's Party (CHP), following the 1980 coup d'état he established his own party, the Democratic Left Party (DSP), and subsequently served as Minister of State, Minister of Labour, Deputy Prime Minister and Prime Minister. This period of political activity saw Bülent Ecevit establish a unique position among left-wing politicians. This study therefore analyses the defining moments in Bülent Ecevit's political life, portraying him as a politician. During the 1970s, Ecevit, known as 'Halkçı Ecevit', 'Cyprus Conqueror' and 'Karaoğlan', was portrayed as a democratic leader with left-of-centre ideas that brought the CHP closer to the people. Following the military coup, Ecevit embarked on a new political trajectory by establishing the DSP (Democratic Left Party) with his wife, which marked a significant shift in his political orientation. During the 1990s, Ecevit, now known as the 'conqueror of Kenya', underwent a substantial transformation in his political persona, adopting a more status quoist and nationalist stance, characterised by his rigid secularist beliefs. The present study aims to unravel the transformation of Bülent Ecevit's political profile within the political landscape of Turkey during this period, employing a comparative and analytical lens.

Keywords: Bulent Ecevit, Left of Centre, Democratic Left, Republican People's Party, Democratic Left Party.

Jel Codes: D72, D74, H83.

1. GİRİŞ

Mustafa Bülent Ecevit, Türk siyasal hayatında büyük etkisi olmuş politikacıların başında gelmektedir. Gerek Türkiye'nin sağ ve sol siyasetleri açısından gerekse kendi içerisinde tanımladığı sosyal demokrat çizgi açısından Ecevit'in siyaset yapma biçimi ya da bir başka deyişle siyasal eylem ve davranışları önemli etkiler doğurmuş, özgün boyutlar taşımıştır.

Ecevit, 1960'lı yılların sonunda siyasete atılarak 1970'li yıllarda Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) bünyesinde siyaset yapmıştır. Türkiye'de karşıt siyasi görüşler etrafında politik şiddetin doruğa ulaştığı bir dönem olan 70'ler boyunca, 1971 Muhtırası, Kıbrıs Barış Harekâtı, Kanlı 1 Mayıs Olayları gibi önemli sosyo-politik olaylarda kritik roller üstlenen Ecevit, Başbakan olarak halkın gönlünde *Karaoğlan*, *Halkçı Ecevit*, *Kıbrıs Fatihi* sıfatlarıyla karşılık bulmuş, Ecevit'in sol popülizmi CHP'yi tarihinde hiç olmadığı kadar kitlelerle buluşturmuştur. Önce *Ortanın Solu*, daha sonra *Demokratik Sol* olarak formüle ettiği görüşlerini partinin temel siyaseti haline getiren Ecevit, CHP'yi elitlerin partisi olmaktan çıkararak halka yaklaştırmıştır. Bu dönemde Ecevit, CHP'yi o güne kadar seçimlerde alınan en yüksek oy oranına erdiren siyasetçi olarak da önem kazanmaktadır.

Türkiye'nin 1990'lı yılları PKK, Hizbullah gibi terör odaklarının ülke gündemini meşgul ettiği ve politik şiddetin bir kere daha tırmandığı bir dönem olarak görülür. Kürt siyasal hareketinin yükselişi, irtica sorunu ya da siyasal İslam'ın yükselişi gibi siyasal gündemlere sahip bu dönem, ekonomik krizler ve kırılgan koalisyonları ile 70'lerle oldukça benzeşmektedir. Bu dönemde,

12 Eylül sonrası CHP'ye yeniden dönmeyen Ecevit, 1980'lerin ikinci yarısında eşi Rahşan Ecevit tarafından kurulan ve daha sonra genel başkanlığını devraldığı Demokratik Sol Parti (DSP) çatısı altında siyasi kariyerine devam etmiştir. 28 Şubat Darbesi, Abdullah Öcalan'ın yakalanması, başörtü meselesi gibi pek çok farklı kriz momentinde yine Ecevit'in siyasi manevraları bir kere daha ülke tarihinde özgün bir konum elde etmiş, bu dönemde Ecevit *Kenya Fatihi* yakıştırmalarına mazhar olmuştur. Her iki dönemde de Başbakan olarak ülkenin içinde bulunduğu zorlu süreçlerde inisiyatif alan Ecevit, kamuoyu önünde bambaşka iki siyasi profil çizmiştir. 70'li yıllarda, halka yakın bir konumda değerlendirilirken; 90'larda devlet adamı kimliği ile halktan ziyade devletin yanında bir pozisyon edinmiştir. Çalışma, bu iki dönem özelinde Ecevit'in politikacı kimliğiyle eylemlerine odaklanarak çizdiği iki farklı profilin ayrışma noktalarından hareketle bu farklı konumlanmaların nedenlerini sorunsallaştırmaktadır.

Çalışma bu amaçla, üç ana bölümde yapılandırılmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde Ecevit'in 70'e kadar ki öz yaşam öyküsü ele alınmıştır. İkinci bölümde, 70'li yıllarda ülkenin siyasi konjonktüründen hareketle Ecevit'in tutumu incelenmiştir. Çalışmanın 90'lı yıllara odaklanan üçüncü başlığında ise yine bu dönemin siyasi çerçevesi üzerinden Ecevit'in eylemleri analiz edilmektedir. Ecevit'in 2002 seçimlerinden sonra siyaseti bırakması ve siyasi alanda etkin olmaması nedeniyle 2002'den 2006 senesinde yaşamını yitirmesine kadar süren evre çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

2. 1970'Lİ YILLARA GELİRKEN: BÜLENT ECEVİT'İN SİYASETE GİRİŞİ

Ecevit, 28 Mayıs 1925 tarihinde İstanbul'un Beşiktaş semtinde doğdu. Ailenin tek çocuğu olan Ecevit'in annesi Nazlı Ecevit ressam, babası Prof. Dr. Fahri Ecevit ise hekim ve siyasetçidir. Ecevit'e konulan Mustafa ismi, doğumundan bir yıl evvel vefat eden ve din âlimi olan dedesi Mustafa Şükrü Efendi'den gelir. Ecevit soyadı ise babasının Kurtuluş savaşı yıllarında görev yaptığı ve doğasından çok etkilendiği Kastamonu'nun Ecevit yöresiyle ilişkilidir (Kurt, 2002, s. 13-14).

Ecevit çifti, oğulları Bülent'in doğumundan kısa bir süre sonra iş nedeniyle Ankara'ya taşınmışlardır. Ecevit ilk başta evine kısa mesafede olan Necatibey İlkokulu'na kaydolmuştur. İlerleyen süreçte aile başka bir muhite taşınınca Ecevit kaydını Mimar Kemal İlkokulu'na aldırması ve ilkokulu burada tamamlamıştır. Ecevit başarılı bir ilkokul dönemi geçirse de içe dönüklüğü sebebiyle ortalama bir öğrenci olarak görülmüştür. Sanata ve edebiyata okul derslerinden daha fazla ilgi göstermiştir (Çolak, 2016, s. 22).

İlkokulu Mimar Kemal İlkokulu'nda tamamlamasının ardından Erkek Lisesi'nin orta bölümüne devam eden Ecevit, daha iyi bir eğitim ve yabancı dil öğrenebilmesi için Robert Koleji'ne gönderilmiştir. Ecevit'in içine kapanık ruh hali kolej sürecinde de devam etmiştir. Robert Koleji'nden sınıf arkadaşı Dimitris Andriadis kolej yıllığında Ecevit'i şu ifadelerle tarif eder: "bir bardak çay, bir deste kâğıt, bir kurşun kalem ve şiir kitabı... İşte Bülent Ecevit'in sadık arkadaşları" (Kurt, 2002, s.17-18). Kolejden bir başka arkadaşı olan Altemur Kılıç ise Ecevit'i şu cümleler ile anımsatır:

Çok nazik, çok kibar, karıncayı incitmeyen, arkadaşlıklarına dikkat eden, biraz içine kapanık bir insandı. Tek uğraşı şiir yazmak ve çay içmektir. Bol miktarda çay içer, şiir yazardı. Politikayla kesinlikle alakası yoktu. Sağ-sol bilmezdi. Biz aramızda sağ-sol münakaşaları yapardık. Ben sağda, Mehmet İsvan solda. Nazım Hikmet münakaşaları falan, Bülent karışmaz dinlerdi. Sen de haklısın sen de haklısın derdi. Hatta biraz milliyetçiliğe, sağa meyyal idi (Çolak, 2016, s. 31).

Türk siyasi tarihine bakıldığında Ecevit denilince akla gelen en önemli figürlerinde birisi eşi Rahşan Ecevit'tir. Altemur Kılıç'ın aracılığıyla arkadaşlıkları başlamış, kısa süre sonra Ecevit, arkadaşı Rahşan'a büyük bir aşk duyduğunu ifade etmiştir. Rahşan Ecevit bu buluşmalardan, "Onunla beraber olmak, onunla konuşmak bana mutluluk veriyordu. Düşüncelerimi ona söylemek ve rahatça, çekinmeden açmak beni çok etkiledi" şeklinde bahsetmiştir (Akar & Dündar, 2008, s. 33).

Ecevit, kolej sürecinin ardından Edebiyat Fakültesi'ne gitmek istemesine rağmen, babası hukuk okumasını istemiştir. Ecevit hukuk fakültesine yalnızca üç ay gitmiş sonrasında bırakmıştır. İlerleyen dönemde babasının rızasını alan Ecevit, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'ne gitmiş fakat bu fakülteyi bitirmemiştir (Tarhan, 2019, s.11).

Rahşan Aral ve Bülent Ecevit 1946 senesinde, sade bir nikâh töreniyle dünya evine girmiştir. Bu süreçte Ecevit İngiltere'de Basın Ataşeliği'ne sekreter olarak atanmıştır. Yeni evlenen çift ekonomik sıkıntılardan dolayı Londra'ya beraber gidememiş bir yıl ayrı yaşamışlardır. Sonunda Rahşan Ecevit Londra'ya gitmiş ve belirli bir süre zor ekonomik şartlarda hayatlarını sürdürmüşlerdir. İlk birkaç yıllık maddi sorunların ardından Ecevit kadrolu memur statüsüne geçmiştir. Bu süreçte Ecevit'in maaşı artmıştır. Ekonomik olarak rahatlama sürecinin ardından Ecevit uzun süredir istediği Sanskritçe ve Bengalce eğitimine başlamıştır. Londra Üniversitesi'ne kaydını yaparak ilk önce Sanskritçe ve Bengalce kurslarına, daha sonra da sanat tarihi bölümüne devam etmiştir. Bir yandan elçiliğin işlerine devam ederken, diğer bir yandan yabancı dil öğrenmeye ve sanat tarihi okumaya çabalamıştır. Fakat Ecevit Londra'daki üniversite eğitimini yarım bırakmıştır (Çolak, 2016, s. 64).

14 Mayıs 1950’de gerçekleşen genel seçimler Türkiye için önemli bir kırılma noktasıdır. Bu seçimle, Türkiye’de iktidar ilk kez seçimle el değiştirmiş ve Ecevitler de bu süreçte Türkiye’ye dönmüşlerdir (Kurt, 2002, s. 29). Fahri Bey, oğlu Bülent’i yakın dostu Nihat Erim’in de desteğiyle Cumhuriyet Halk Partisi’nin (CHP) yayın organı Ulus Gazetesi’nde işe yerleştirmiştir. O dönem için Ulus gazetesi, CHP’li yöneticilerin uğrak yerlerinden biridir. Ecevit’in burada ilk işi, çeviri yapmak ve sanat yazıları yazmak olur (Konuralp, 2022, s. 133). İlerleyen süreçte siyasetle de ilgilenmeye başlamıştır. Dönemin eski bakanlarından Cemil Sait Barlas, Ankara’da haftalık siyasi bir dergi çıkarmaya karar vermiş ve Barlas, Çetin Altan ve Ecevit’ten bir mizah sayfası oluşturmalarını istemiştir. Ecevit mizah sayfasının adını “ciddiyet” olarak belirler ve “Ciddiyet”i 1951 yılı sonuna yani askere gidene kadar yayımlar. Ecevit 29 Ekim 1951’de babası Dr. Fahri Ecevit’i kaybetmiştir (Kurt, 2002, s. 30). Ecevit 1952’de askerden terhis olur ve Ulus gazetesindeki işine döner. Ecevit, 1953 yılında CHP’nin mal varlıklarına el konulması ve Ulus gazetesinin kapatılmasına yönelik hazırlanan kanun teklifine çok kızmıştır. Bu olayların üzerine CHP’ye üye olmuş ve siyasete ilk adımını atmıştır. 1954 yılına gelindiğinde Ecevit, CHP Çankaya Gençlik Ocağı’nın bir üyesidir. İlaveten Gençlik Kolları Merkez Kurulu’na da üye olmuştur (Kurt, 2002, s. 31).

1954 yılında gerçekleşen genel seçimlerde CHP ağır bir kayıp yaşamış, milletvekili sayısı 69’dan 31’e düşmüştür. Ecevit, seçim sürecine ilişkin kendi köşesinde, “Halktan Doğacak Altı Ok” başlığıyla bir yazı yayınlanmıştır. Bu yazıda CHP’nin yeni dönemde daha fazla halka yönelmesi gerektiğini “tek parti devrinde altı ok, halkın dışından halka yönelmişti, çok partili devirde ise, altı okun çıkış noktası halk olmalıdır” ifadeleri kullanmıştır. Gençleri ve özellikle aydınları aktif siyasete çağırmıştır. Halktan uzak yaşayan aydın eleştirisi Ecevit’in politik fikriyatının temel yapı taşlarından birini oluşturur (Gaytancıoğlu, 2013, s. 124).

Ecevit, 25 Eylül 1954’te Ankara’da bulunan Amerikan Haberler Merkezinin (USIS) çağrısıyla, “Halkçı” gazetesi tarafından “Winston-Salem Journal” ve “Winston-Salem Sentinel”de belirli bir süre çalışması için Amerika Birleşik Devletleri’ne (ABD) gönderilmiştir (Gaytancıoğlu, 2013, s. 126). Ecevit burada ufku genişletmek için her fırsatı değerlendirmiş, politika üzerine okumuştur. Bu bağlamda, ABD’den gelen bir bursu değerlendirmiştir. Ayrıca yerel bir gazeteye konuk yazar olmuş ve televizyona çıkmıştır. Ecevit, bu dönemde “zannederim televizyonda canlı yayına çıkan ilk gazeteci Türkiye’den ben oldum” ifadelerini kullanmıştır (Akar & Dünder, 2008, s. 66).

Ecevit ABD’den döndükten sonra eşi Rahşan ve yakın arkadaşlarıyla Ankara’da “Helikon” isimli bir sanat derneği kurar. Suna Kan, Faruk Güvenç, Bülent Arel, İlhan Usmanbaş, Cemal

Bingöl, Cavit Enginsoy gibi sanatçılar derneğın üyeleri arasında yer alır. Ayrıca İsmet Paşa'nın oğlu Erdal İnönü de derneğın üyelerindendir. Dernek üyeleri hep beraber sanat galerilerini, resim sergilerini gezer ya da birinin evinde buluşup tiyatro gösterisi yaparlar. 1950'li yıllarda Türkiye'de tabloları genellikle bankalar veya devlet kurumları satın almaktadır. Helikon derneğı taksitli resim satışını getirerek sanatı düşük gelirli gruplara da hitap eder hale getirmeye çalışmıştır (Smith, 2016; Kurt, 2008, s. 72-73).

Ecevit, 1957'de ikinci kez ABD'ye gitmiştir. Rockefeller Vakfı'nın sağladığı bursla bir yıl boyunca Amerika'da birçok farklı kursa katılmış ve çeşitli araştırmalar yapmıştır. Program çerçevesinde Harvard Üniversitesi'nde sosyal psikoloji, Ortadoğı tarihi ve Osmanlı tarihi üzerine dersler ve seminerler almıştır. Ayrıca, dönemin ABD Dış İşleri Bakanı Henry Kissinger'dan dış politika dersleri almıştır. İkinci ABD ziyaretinin ardından Ecevit'in köşe yazılarında komünizm karşıtlığı ve Batı taraftarlığı dikkat çekmektedir. Ecevit dış politika yorumlarında NATO'nun (North Atlantic Treaty Organization) komünizme karşı bir kalkan olduğunu ve birçok alanda iş birliğinin artırılması gerektiğini belirtmiştir (Koloğlu, 2001, s. 56).

Ecevit'in ABD'de bulunduğu dönemde, 1958'de yapılması gereken seçimlerin 27 Ekim 1957'de yapılmasına karar verilmiştir. Ecevit, hemen Türkiye'ye geri dönmüş ve kulis yapmaya başlamıştır. Fakat Ecevit, milletvekili adaylığı için kulis yapmadığını, CHP'nin kendisini aday gösterdiğini ifade etmiştir. Karşıt iddia ise Ecevit'in İnönü'ye yakın isimleri devreye sokarak adaylık elde ettiğidir (Çolak, 2016, s. 74). Ecevit, milletvekili adaylığı sürecini şu şekilde ifade etmiştir:

1957 yılında biz Harvard Üniversitesi'nde idik. Bir burs kazanmıştık. Çok iyi olanaklarla üniversiteye gidiyorduk. Ama o yıl erken seçim ilan edildi. Ben bir gazeteci olarak olayları daha yakından izlemek amacıyla Türkiye'ye döndüm. Siyasete girmek hiç aklımdan geçmiyordu. İsmet Paşa girmemi istemiş, sayın Metin Toker de bu kararda etkisi olduğunu söyler. Kendimi aday buldum. İşte giriş, o giriş (Kurt, 2006, s. 34).

Mahmut Çetin, Ecevit'in CHP'den aday gösterildiğini ve aday gösterilmesinde anne tarafından akrabası olan Şefik Okday'ın ortağı ve CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek'in kardeşi Hüseyin Gülek'in etkisi olduğunu belirtir. Genel Sekreter Gülek, yardımcısı Kâmil Kırkoğlu ve Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu'nun yardımıyla aday gösterildiğini söyleyenler de vardır (Çolak, 2016, s.74). Bir başka iddiaya göre, İsmet İnönü'nün damadı Metin Toker, o dönemde DP karşıtı yazıları sebebiyle hapse atılmış, Ankara Merkez Cezaevi'nde 7-8 aylık bir süre içeride kalmıştır. Bu süreçte İnönü damadını milletvekili yaparak hapis cezasından kurtarmak

istemiştir. Ancak Toker gazeteciliğe devam etmek istediğini için bu teklifi reddetmiştir. Ecevit, Toker'in aday olmak istemediğini öğrenince, yerine kendisini aday yapması için İnönü'ye ricada bulunmasını istemiştir. Ecevit bu iddiaları ömrünün sonuna kadar reddetmiş, siyasete kendi isteğiyle girdiğini ve CHP tarafından aday gösterildiğini ifade etmiştir (Çolak, 2016, s.75).

27 Ekim 1957 Genel Seçimleri sonucunda CHP umduğu başarıyı elde edememiştir. Fakat Ecevit meclise girmeyi başarmıştır. 32 yaşında meclise giren Ecevit, meclisin en genç üyelerinden biri olmuştur. 1957-1960 yılları arasında milletvekilliği yapan Ecevit, 1959'da Parti Meclisi üyesi olmuştur (Gaytancıoğlu, 2013, s. 131).

27 Mayıs 1960 günü sabahı Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) yönetime el koyar. Ecevit ihtilal günü İnönü'nün evindedir. Ecevit, 27 Mayıs'ı bir halk hareketi olarak yorumlamıştır. 1986'da gazeteci Prof. Dr. Mehmet Altan'a 27 Mayıs ile ilgili şu değerlendirmeyi yapmıştır:

Bu üç askeri müdahale 1960, 1971 ve 1980. Gerçekten bunlar arasında, özellikle 1960 ile ondan sonrakiler arasında bence, kesin, kategorik bir fark vardır. Aslında 27 Mayıs 1960 öncesinde, Türkiye'de sınırlı ölçüde bir halk hareketi oluşuyordu. Yani gençlik hareketi şeklinde ama nihayet o gençlik, Türkiye'nin her yerinden ve toplumun her kesiminden ama bir dayanışma içinde, sınıflaşmanın vb. ortaya çıkmadığı bir ortamda meydana gelen bir halk hareketiydi (Kurt, 2006, s. 39).

27 Mayıs Darbesi'nin ardından ilk seçim 15 Ekim 1961'de gerçekleştirildi. Seçimler sonucunda CHP %36 oy alarak birinci parti oldu. Seçimin ardından İnönü başkanlığında CHP-Adalet Partisi (AP) koalisyon hükümeti ortaya çıktı. Bu koalisyonda Ecevit, 36 yaşında Çalışma Bakanlığı'na getirildi (Kurt, 2008, s.105). 1961-1965 yılları arasında, Çalışma Bakanı olarak görev yapan Ecevit, CHP'nin 50'lerde söz verdiği toplu sözleşme ve grev hakkını 1963 yılında hayata geçirdi. 1965 seçimlerine kısa bir süre kala İnönü, CHP'nin "ortanın solu"nda yer aldığını açıklamıştır. Bu tarihten sonra ortanın solu Ecevit'le özdeşleşmiştir. Turan Güneş gibi arkadaşları bu fikrin Ecevit'le yükselmesine destek olurken, eski yol arkadaşları Turan Feyzioğlu, Coşkun Kırca ve Suphi Baykam gibi isimler ortanın soluna muhalefet etmeyi seçmişlerdir (Alper, 2007, s. 204).

1965 genel seçimlerine CHP "ortanın solu" söylemiyle girmiştir fakat seçim sonucunda beklediği başarıyı elde edememiştir. DP'nin devamı olarak görülen Adalet Partisi (AP) bu seçimlerde %53 oy alarak birinci parti olur. CHP'nin oyları ise azalarak % 29'a yakın bir orana düşer. Seçimin ardından yapılan 1966 Ağustos ayında toplanan CHP Parti Meclisi'nde partinin yeni çizgisinin ortanın solu olduğu bir kez daha vurgulanır. 18 Ekim 1966'da yapılan

kurultayda, İnönü açılış konuşmasında, “CHP sosyalist değildir, olmayacaktır” ifadelerini kullanır. Parti Meclisi “ortanın solu” ekibinin galibiyetiyle sonuçlanır. Bu kurultayda, Genel Sekreterlik için Kemal Satır ile yarışan Ecevit seçimi kazanmıştır. Bu zaferle Ecevit İnönü’den sonra CHP’nin ikinci adamı olmuştur. Bu süreçte Ecevit, ortanın solu çizgisinin lideri olarak görülmüş ve yazdığı “ortanın solu” kitabı bir başucu eseri haline gelmiştir. Ecevit, seçim mağlubiyetini ortanın solu fikrine bağlayanlara şu ifadelerle cevap vermiştir:

Demokratın ‘demirkırat’ haline getirilip ondan da kır’at’ın üretildiği; referandumun, halka dışarıdan gelecek bir gavur papazı diye tanıtıldığı bir ortamda ‘ortanın solu’ deyiminin de veya aynı anlamı vermek üzere kullanılacak başka herhangi bir deyim de başına her şey gelebilirdi (Kurt, 2008, s.48-50).

Ecevit ortanın solunu destekleyenleri ise şöyle tanımlamıştır: “İnsancıldır, halkçıdır, sosyal adaletçi ve sosyal güvenlikçidirler, ileri, devrimci ve reformcudurlar, devletçidirler, plancıdır, özgürlüğe bağlıdır ve sosyal demokrasiden yanadırlar” (Kurt, 2008, s. 50).

1969 yılında gerçekleşen seçimlere halk çok düşük bir katılım göstermiştir. Seçim sisteminde değişiklik yapılarak gidilen seçimlerde oylarında düşüş olmasına rağmen AP birinci parti olmuş, CHP’nin oyları ise çok fazla değişmemiştir. Ancak seçim sisteminin büyük partilerin lehine değiştirilmesinden dolayı her iki parti de milletvekili sayısını arttırmıştır (Yaşlı, 2020, s. 134-135). Seçim sonuçlarının ardından Ecevit parti içerisinde yoğun şekilde eleştirilmiştir. Nihat Erim, “CHP Genel Sekreteri Atatürk’ü eleştirmez” ifadeleriyle Ecevit’i eleştirirken, Muammer Aksoy ise; “Ecevit halkçılık anlayışı açısından Menderes’le aynı paraleldedir, başbakan olabilmek için her tavizi vermeye hazırdır” diyerek Ecevit’i hedef tahtasına koymuştur. Kaos içerisinde olan CHP’de kurultay 3 Temmuz’da toplanmıştır. Ecevit delegenin karşısına kısa bir süre önce yazdığı “Atatürk ve Devrimcilik” kitabı ile çıkmıştır. Parti Meclisi yarışında Ecevit ile Kemal Satır’ın listeleri yarışmış ve Ecevit seçimi önde bitirerek yola devam etmiştir (Kurt, 2008, s. 54). Ecevit, 1972’de ise CHP’nin Genel Başkan’ı seçilmiştir.

3. 1970’Lİ YILLARDA ECEVİT: HALKIN “KARAOĞLAN”I

1970 yılına gelindiğinde, 1965’ten beri süregelen kaotik sürecin Türkiye açısından içinden çıkılmaz bir çoklu krize dönüştüğü görülmektedir. 1970 yılı Türkiye’inde ideolojik ayrımlar keskinleşmiş, toplumsal hareketlilik artmış, siyasi, ekonomik ve sosyal olarak açıdan kaos başlamıştır. Bu süreçte rejim krizi ortaya çıkmış, darbe sözcüğü tekrar yüksek sesle dillendirilmeye başlanmıştır (Yaşlı, 2020, s.135-136).

1971 yılında ülke içerisindeki kaos daha da artmıştır. Sağ ve sol olarak ikiye ayrılan ülkede her iki cenah da kanunsuz şekilde eylemler yapmıştır. Ayrıca bu dönemde sürekli bir grev hali

vardır. Dönemin iktidarı olan Süleyman Demirel bu durumu daha fazla kontrol edememiştir. 12 Mart 1971'e gelindiğinde Genelkurmay Başkanı ve Kara, Hava, Deniz, Jandarma Kuvvetleri Komutanları, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay ile Meclis ve Senato başkanlarına muhtıra sunarlar. Muhtıra neticesinde mevcut hükümet istifa etmiş, partiler üstü bir hükümet kurulmuştur (Ahmad, 2006, s. 175-176).

CHP konvoyu Adana'da Topraksızlar Kongresi'ne gittiği sırada, 12 Mart 1971 Muhtırası yayımlanmıştır. Genel Sekreter Ecevit'in aracında eşi Rahşan Ecevit ve Deniz Baykal vardır. Ecevit bu süreci şu cümlelerle ifade eder; “Şereflikoçhisar yakınlarında radyodan 12 Mart askeri müdahalesini öğrendik. Ben çok sarsıldım. ‘Şimdiye kadar yaptığımız her şey yıkılıp gidebilir’ diye üzüntüye kapıldım. Hemen Ankara'ya döndük” (Dündar ve Akar, 2006, s. 80).

Muhtıranın ilan edilmesinin ardından Türk siyaseti yeniden şekillenmeye başladı. İnönü, ilk başta askerlerin güdümünde olan reform fikrine karşı çıkmıştır. Fakat hemen sonrasında CHP'nin içerisinde olan asker kökenli bürokratlardan Sadi Koçaş'ın komutanlarla sağladığı bağlantı ve Millî İstihbarat Teşkilâtı (MİT) Başkanı'nın uzun süren özel sunumunun ardından yönetimi desteklediğini açıklamıştır. Partiden istifa eden Nihat Erim, 19 Mart'ta Başbakan ilan edilmiştir (Koloğlu, 2001, s. 344). 21 Mart'ta CHP Senato ve Meclis Grupları Erim Hükümeti'ne katılım gösterme konusunu tartışmak için toplandığında büyük bir sürprizle karşılaştılar. Genel Sekreter ve Merkez Yönetim Kurulu (MYK) görevlerinden toplu şekilde istifa etmişlerdir. Genel Sekreter Ecevit toplantıya katılmamış, mektup göndermiştir:

Sayın Genel Başkanım, demokratik rejim için ve CHP için çok hayati saydığım bir konuda görüş ayrılığına düşmüş bulunuyoruz. Bu kadar önemli bir konuda, sizin görüşünüze katılmadan Genel Sekreterlik görevini yürütmeye hakkım olamazdı. Onun için CHP Genel Sekreterliğinden ayrılıyorum. Bugüne kadar eşsiz önderliğinizde bana yol gösterdiniz, değeri biçilmez desteğinizle bana güç kattınız. Size sonsuz şükran ve minnet duygularımı yaşadıkça içimde taşıyacağım (Koloğlu, 2001, s. 344-345).

Ecevit istifasının ardından parti çalışmalarına dışarıdan devam etti. Bu süreçte, CHP içerisinde “Ecevitçiler” adında farklı bir çizgi ortaya çıktı. Ecevit bu süreçte, tüm il ve ilçeleri gezerek kendi taraftarlarına moral aşılamıştır. Bu süreçte il ve ilçelerden gelen kongre sonuçları Ecevit'in parti içerisindeki gücünü arttırdığını göstermektedir. Anadolu'dan parti genel merkezine gönderilen raporlarda da Ecevitçiler'in partiye hâkim olduğu belirtilmektedir (Akar ve Dündar, 2008, s. 140).

İnönü partideki otoritesinin sarsıldığını fark edince tartışmalar eşliğinde 5 Mayıs 1972'de CHP Kurultayı'nın toplanacağını ilan etmiştir. Kurultay, İsmet İnönü'nün kalp spazmı geçirmesi

nedeniyle bir gün gecikmeli başlamıştır. Kurultayda Ecevit ve arkadaşları psikolojik üstünlüğü ele alırken, İnönü konuşmasının önemli bir kısmını Ecevit'e ayırmıştır. İnönü, görevinden ayrılmasına rağmen partinin iç işlerine müdahil olduğundan Ecevit'i eleştirmiştir. Ayrıca İnönü, “Ya ben ya da Bülent” diyerek delegeler üzerinde baskı oluşturmaya çalışmıştır. Mevcut parti meclisiyle çalışmak istemediğini söyleyen İnönü'nün aksine Ecevit, demokrasiyi öne çıkaran bir konuşma yapmıştır. İnönü'nün çalışmak istemediği Parti Meclisi için yapılan güven oylamasında 708 evet 507 hayır oyu çıkmıştır. Oylamadan bir gün sonra İnönü, Genel Başkanlık görevinden istifa etmiştir. İnönü'nün istifasının ardından 14 Mayıs'ta CHP Genel Başkanlığı için kurultay yapılmıştır. Ecevit 913 delegenin katıldığı seçimde 826 oy alarak CHP'nin 3. Genel Başkanı olmuştur (Hocaoğlu, 2023, s.127-128).

Yeni Genel Başkan “Halkçı Ecevit” sloganları arasında teşekkür konuşması yaparken İnönü'nün hakkını teslim etmiştir. “CHP'nin Genel Başkanı seçilmekle ben kendimi sayın İnönü'nün yerini almış saymıyorum” demiştir. Ayrıca “Sayın İnönü'nün yeri her mevkiinin üstündedir, değişmez, erişilmezdir” diyerek İnönü'yü onore etmiştir. Ecevit, Genel Başkan olduktan yaklaşık bir yıl sonra Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı krizi yaşanmıştır. Asker cenahı, Genelkurmay Başkanlığı'nı bırakan Faruk Gürler'in Cumhurbaşkanı seçilmesi için Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) üzerinde yoğun bir baskı kurmuştur. Fakat seçim sürecinde AP ve CHP birlikte hareket ederek Gürler'in Cumhurbaşkanı olmasını engellemiştir. Ecevit ilk demokrasi sınavını bu süreçte başarıyla tamamlamıştır (Dündar ve Akar, 2006, s. 85-86).

1973 yılına gelindiğinde Ecevit'in parti tabanı ve toplum nezdinde popülaritesi iyice artmıştır. Ecevit alışlagelenin aksine CHP'nin askerle olan organik bağına zayıflatmıştır. CHP'liler ilk süreçte Genel Başkanları için “Halkçı Ecevit” sloganını kullanmıştır. Karaoğlan yakıştırması ise ilk kez Sivas'ın Yıldızeli ilçesinde bir kadın yurttaş tarafından yapılmıştır. Ecevit'in seçim sürecinde geldiği ilçede, elinde bastonuyla seçim otobüsüne yaklaşan yaşlı bir kadın “Karaoğlan nirede ha evlatlar, Karaoğlan'ı görmek isterim” ifadesini kullanmıştır. Karaoğlan lakabı seçim sürecinde etkili bir propaganda aracı olarak kullanılmıştır. *Halkçı Ecevit* daha çok şehirli seçmene hitap eden bir sıfatken *Karaoğlan* taşra üzerinde daha etkilidir (Çolak, 2006, s.162-163).

CHP, 1973 seçimlerine giderken “Ak Günlere” isimli bir bildirge yayımlamıştır. Bildirgenin hazırlanması ve yazılması sürecinde Ecevit'in de katkısı vardır, örneğin sonuç kısmını Ecevit yazmıştır. “Ak Günlere” geçmiş seçimlerde yayımlanan bildirgelerin devamı niteliğindedir. Toplamda üç bölüm ve 234 sayfadan oluşmaktadır. CHP, “Ak Günlere” bildirgesiyle toplumun karşısına yeni bir görüntü yaratarak çıkmayı hedeflemiştir. Bildirgede CHP'nin değiştiği ve

yenilendiği öne çıkarılmıştır (Çolak, 2006, s. 163-164). Bir başka açıdan “Ak Günlere”, Ecevit’in seçim propagandalarında kullandığı şekliyle “toprağı işleyene suyu kullanana” vermeyi vaat eden bir politika önerisidir (Özdemir, 2020, s. 336). Seçimler 14 Ekim 1973’te yapılır. Seçim sonucunda CHP oylarında patlama yaşanmış ve ilk defa Meclis’teki sandalye sayısı AP’yi geçmiştir. Ayrıca hiçbir parti tek başına iktidar olma çoğunluğuna erişememiştir. Uzun süren koalisyon görüşmeleri sonucunda, 26 Ocak 1974’te CHP- Milli Selamet Partisi (MSP) koalisyonu ortaya çıkmıştır (Aydın ve Taşkın, 2018, s. 251-252).

CHP ve MSP aralarında ekonomik, toplumsal ve siyasi konuları kapsayan geniş kapsamlı ortak bir protokol imzalayarak aralarında anlaşma sağlamıştır. Bu protokol, ülkedeki sosyo-ekonomik dengesizliği ortadan kaldırma ve demokratik özgürlüğü yeniden sağlama amacındadır. Ecevit’in yönetime gelmesiyle beraber, ülkede yeni bir siyasi atmosfer oluşmaya başlamıştır. Genel düşünce hükümetin programı uygulamak için yoğun şekilde çalışacağı yönündedir. Şubat ayında hükümet, Mart’ta Meclis’e sunulacak ve ciddi tartışmaların neticesinde 14 Mayıs’ta onaylanacak Af Kanunu’nu hazırlamaya başlamıştır. Nihayetinde hükümet Türkiye’ye gelen yardımların kesilmesine yol açabilecek olan ABD’nin tehditkâr tavrına rağmen, altı ilde haşhaş ekimine izin vermiştir. Erim, önceki yönetimde ABD’nin baskılarıyla haşhaş ekimini yasaklamıştır. Bu karar Türkiye’nin ABD’ye boyun eğmesinin simgesi olarak görülmektedir. Yasağın Ecevit eliyle kaldırılması büyük bir popülerite yaratmış ve Türkiye’nin bağımsızlığını yeniden kazanması olarak yorumlanmıştır (Ahmad, 2012, s. 411-416). Ecevit haşhaş ekimi yasağının kaldırılması konusunda şu ifadeleri kullanmıştır:

1 Temmuz 1974 günü biz haşhaş ekim yasağını kaldırdık. Fakat oraya gelinceye kadar akıl almaz baskılar geldi. Amerikan üst yönetiminden ve onları destekleyen çevrelerden... Türk hükümetini NATO’dan çıkaralım, Sultanahmet Cami’yi (onlar Sultan Ahmet adını bilmezler Blue Mosque’u) bombalayalım. Haşhaş ekimi yapılan köyleri bombalayalım gibi sesler yükseldi (Dündar ve Akar 2006, s. 93).

Ecevit, 15 Temmuz günü Afyon’a haşhaş ekim yasağının kaldırıldığını açıklamaya giderken Kıbrıs’ta darbe yapıldığı haberini alır. Ecevit haberi alır almaz Ankara’ya döner ve Milli Güvenlik Kurulu (MGK) toplantısı yapılır. Toplantının ardından yapılan açıklamada, “Bu bir Yunan müdahalesidir. Adadaki anayasal düzen yıkılmış, gayrimeşru bir askeri yönetim kurulmuştur. Türkiye bunu antlaşmaların ve garantilerin ihlali saymaktadır” ifadeleri kullanılmıştır (Yaşlı, 2020, s. 258).

Ecevit 17 Temmuz’da Londra’ya gitmiş ve kan dökülmeden sorunu halletmek için İngiltere ile ortak hareket etmeye çalışmıştır. İngiltere’yi garanti antlaşması çerçevesinde görevine

çağırmıştır. Ancak İngiltere mevcut durumun anayasa ihlali olduğunu kabul etse de ortak bir askeri müdahale konusunda isteksiz davranmıştır (Sezer Şanlı, 2017, s. 227). Bu süreçte askeri harekât hazırlıkları tamamlanmıştır. Askeri harekât, 20 Temmuz'da başlamış, Birleşmiş Milletler (BM) aynı gün toplanarak taraflara ateşkes çağrısında bulunmuştur. Harekâtın başarılı olduğunu düşünen Türkiye 22 Temmuz'da ateşkesi kabul etmiştir. Bu süreçte Yunanistan'da Albaylar Cuntası düşmüş; uzun yıllardır sürgünde olan Konstantin Karamanlis ülkeye dönerek yönetimi ele almıştır. Kıbrıs'ta ise cuntanın destek verdiği Samson yerini Kleridis'e bırakmıştır. Kısa bir süre sonra diplomatik süreç başlamış, ancak Birinci Cenevre Konferansı uzlaşıyla sonuçlanırken ikincisinde anlaşmazlık çıkmıştır. Bunun üzerine, Türkiye ikinci bir harekât başlatma kararı almıştır (Yaşlı, 2020, s. 258-259). Türkiye Kıbrıs'a ikinci harekâtı 14 Ağustos'ta başlatmıştır. Doğuda Magosa ve Karpas yarımadasından, batıda Omorfo ve Lefke'ye kadar Kuzey Kıbrıs Türk ordusunun kontrolüne geçmiştir. Kıbrıs'taki başarı Ecevit'in popülaritesini zirve noktasına ulaştırmıştır (Çavdar, 2019, s. 242) Halkçı Ecevit ve Karaoğlan lakaplarıyla anılan Ecevit, Kıbrıs Savaşı'nın ardından "Kıbrıs Fatih'i" yakıştırmalarıyla anılmaya başlanmıştır. Fakat kendisi gerçek demokrasilerde "politikacıların değil halkın kahraman olduğunu" ifade etmiştir (Çolak, 2006, s. 167-168).

Ecevit, Kıbrıs Barış Harekâtı'nın sonuçlarını sandığa taşımak istemiştir. Bu süreçte "bahar aylarında yapılacak bir erken seçim kaydıyla hükümet kurulması için her türlü kolaylığı göstereceklerini" ifade etmiştir. MSP ile bir koalisyon hükümeti tecrübesi yaşadıklarını ve CHP'nin hiçbir partiyle süresiz bir koalisyon yapmayacağını söylemiştir. Diğer taraftan muhalefet partileri Ecevit'in seçim isteğine, "şimdi iş yapma dönemidir, seçimi bir kenara bırakalım" cümleleriyle karşı çıkmıştır. Bu dönemde, CHP tüzüğüne, 28 Nisan 1974'te toplanan kurultaydan itibaren partinin ortanın solu değil demokratik sol bir parti olduğu yazılarak revize edilmiştir (Kurt, 2002, s. 86). Ecevit 27-30 Ekim tarihleri arasında yapılan Demokratik Sol Düşünce Forumu'nda şu ifadeleri kullanmıştır:

Demokratik sol kendini tanımlayan bir terimdi. Demokrasiye bağlılığın altını çizen bir terimdi. O bakımdan demokratik sol terimi üzerinde birleştik... Demokratik solu bilimsel soldan ayıran en önemli nokta, kavramın içinde köylüye yer vermiş olmasıdır. Bilimsel doktrinler içinde köylünün yeri yoktur. Ama ezilenler içinde en büyük halk toplumunu köylüler meydana getirmektedir (Kurt, 2002, s. 86).

CHP-MSP koalisyonunun sona ermesinin ardından teknokrat ve bürokratlardan oluşan Sadi İrmak liderliğindeki hükümet güvenoyu alamamasına rağmen, diğer partilerin koalisyon kuramamasından dolayı 1975 yılına kadar görevde kalmıştır. 1975 yılının Nisan ayında AP lideri Demirel, mecliste bulunan diğer sağ partilerle MSP, Cumhuriyetçi Güven Partisi (CGP),

Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), Bağımsızlar uzlaşmış ve koalisyon hükümeti kurmuştur. Bu koalisyon "Milliyetçi Cephe" (MC) hükümeti olarak adlandırılmıştır (Börklüoğlu, 2020, s.133).

1977 yılına gelindiğinde I. MC hükümeti hala iktidardadır. Fakat bu dönemde politik ve ekonomik istikrarsızlık yoğun şekilde artmıştır. Ayrıca koalisyon hükümetinin kendi içerisinde yaşadığı anlaşmazlıklar çözülemez bir hal almıştır. Toplumsal şiddet, bu dönemde zirve noktasına ulaşmıştır. Koalisyon ortakları arasındaki anlaşmazlık ve politik şiddet olaylarının önlenememesi neticesinde 5 Haziran 1977'de erken seçime gidilmesine karar verilmiştir. MC'nin karşısına konumlanan sol muhalefet de yeni bir arayışa girmiş ve Ulusal Demokratik Cephe kurulması fikrini öne sürmüştü; bu süreçte de CHP'nin liderlik etmesi önerilmiştir. Fakat Marksist politika ile yan yana gelmek istemeyen Ecevit bu fikri reddetmiştir (Hocaoğlu, 2023, s. 136). Ecevit her ne kadar Ortanın solu çizgisinde yer alarak, anti-Marksist ve anti-komünist bir tavır sergilese de üretim ilişkileri, üst yapı-altyapı, egemen sınıflar gibi Marksist terimleri analizlerinde kullanmıştır. Diğer taraftan, demokratik halk devrimi ve halk iktidarı gibi söylemlere de zaman zaman başvurmuştur (Erdoğan, 1998, s. 27). Ancak reel siyasette, "marjinal" olarak gördüğü sol çizgilerle ittifak kurmamıştır.

Ecevit 1977 seçim kampanyası sırasında Niksar, Şiran, Erzincan ve Gerede'de üç gün üst üste saldırıya uğramıştır. Saldırganların taşlı ve silahlı saldırısına, Ecevit'in korumaları silahla karşılık vermiştir. Ecevit ise kürsüden "Demirel korkağı eşkıyaların arkasına sığınma" şeklinde bağırmıştır. Ecevit bu saldırıları "tıpkı bir savaş gibi silahlı saldırılarla karşılaştık" şeklinde ifade etmiştir (Dündar ve Akar, 2006, s. 101). 1977 yılı Mayıs ayında ise, ülke tarihinin en kanlı saldırılarından birisi gerçekleşmiştir. 1 Mayıs günü Taksim Meydanı'nda işçi bayramını kutlamak için toplanan grubun üzerine ateş açılmış ve 36 kişi bu esnada hayatını kaybetmiştir. Bu olay ülke tarihinde "Kanlı 1 Mayıs" olarak hafızalara kazınmıştır (Çolak, 2006, s. 181). Ecevit 7 Mayıs'ta İzmir Mitingi'nde yaptığı konuşmada, 1 Mayıs'ı "kıyım ve katliam" olarak değerlendirmiştir. Ecevit, olaylara neden olan kişiler için ise "Ben devlet içinde yer almakla beraber, demokratik hukuk devletinin denetim alanı dışında kalan bazı örgütlerin, bu olaylarda başlıca etken olduğu ve hükümetin iki kanadının da gereken önlemleri alacak yerde, bu örgütlerden yararlanmak istediği kanısındayım" cümlelerini kullanarak Cumhuriyet tarihinde ilk defa derin devlete işaret eden siyasi lider olmuştur (Sezer Şanlı, 2020, s. 573).

Seçim sürecinde Ecevit'e yönelik en ciddi suikast girişimi 29 Mayıs 1977'de İzmir Çiğli'de yaşanmıştır. Ecevit'in Çiğli Havalimanı'na inmesinin ardından bir polis memuruna ait olduğu iddia edilen gaz tüfeği mermisi Mehmet İsvan'ı yaralamıştır. Fakat asıl hedefin Ecevit olduğu daha sonra anlaşılmıştır (Tekin, 2019, s. 50). Ecevit bu olayla alakalı "Bayağı tehlikeli bir

kurşun. Sonradan öğrendik ki bu çok tehlikeli bir silahmış. Türkiye’de hiç yokmuş, sadece Emniyetin elinde birkaç tane varmış” ifadelerini kullanmıştır (Dündar ve Akar, 2008, s. 216). Ecevit Çiğli’de yaşanan olaydan sonra Kanlı 1 Mayıs sonrasında da işaret ettiği gizli örgüt “kontrgerilla”nın izini sürmeye başlamıştır. Adresi, yöneticisi, çalışma yöntemleri gizemli olan bu örgütün gerçekten var olduğunu Başbakanlığı sırasında aldığı bir brifing esnasında öğrenmiştir. Ecevit bu durumu şu cümlelerle ifade etmiştir; “Orada öğrendim ki Ankara’da Amerikan askeri yardım binasının içinde böyle bir birim var, bizim devlet kuruluşumuzla iç içe çalışıyorlar ve bunlarla ilgili olarak da herhangi bir önlem alınamıyor ve bu şekilde birçok şey karanlık kalıyordu aslında” (Dündar ve Akar, 2006, s. 102-103).

Ecevit, Çiğli saldırısından 5 gün sonra Taksim’de hedef olmuştur. Seçime üç gün kala Ecevit, Taksim Meydanı’nda miting yapmak istemiştir. Fakat Ecevit, mitingden bir gün önce kendisine suikast düzenleneceğine dair Demirel’den bir mektup almıştır. Mektupta “Aldığımız istihbarata göre size Taksim’de dürbünlü bir tüfikle suikast düzenlenecek ve öldürüleceksiniz. Taksim’e çıkmayın” ifadeleri yer almaktadır. Ecevit o gün radyoda “Söz verdiğim saatte ben Taksim’de olacağım, ama kimseyi çağırmiyorum” demiştir. Ecevit daha sonra ise Taksim Mitingi hakkında, “Kimseyi çağırmiyorum dediğim halde havaalanında miting başladı. İnanılmaz bir şeydi. Havaalanından itibaren Taksim’e kadar gitgide artan kalabalıklar korteje katıldı” ifadelerini kullanmıştır (Dündar ve Akar, 2006, s.102-104).

1977 seçimleri sonucunda CHP oyların %41.4’ünü almıştır. Bu oy oranı CHP’nin serbest seçimler tarihinde aldığı en yüksek oy oranıdır. Diğer taraftan AP oylarını 36.9’a yükseltmiştir. Fakat Ecevit yine CHP ve diğer bağımsızlardan oluşan bir koalisyon oluşturamamıştır. Bu süreçte Demirel sağ partilerle II. MC koalisyonunu kurmuştur. II. MC’de MHP ve MSP’nin ağırlığı daha fazladır (Zürcher, 2000, s. 381). 1 Ağustos’ta güvenoyu alan II. MC hükümetinin ömrü uzun olmamıştır. İlerleyen süreçte 11 Aralık 1977’de mahalli idare seçimleri gerçekleştirilir ve seçimler sonucunda 67 ilin 42’sini CHP kazanır. Ecevit’in bu durumda hedefi hükümeti düşürmek ve Başbakan olmaktır. Bu amaçla, AP milletvekili olan 11 kişi ile Güneş Motel’de görüşülmüştür. Görüşmede hükümetin gensoru ile düşürülmesi, sonrasında bir CHP hükümeti kurulması konusunda uzlaşılır. 31 Aralık 1977’de Mecliste yapılan oylama sonucunda II. MC hükümeti düşmüştür. İlerleyen süreçte Ecevit tarafından kurulan hükümette, 10 bağımsız, 2 CGP’li ve 1 Demokratik Parti (DP)’li bakan yer almıştır (Kurt, 2002, s. 93) Bu süreç, Türk siyasetinde “Güneş Motel Olayı” olarak anılmaktadır. 1978 yılı Ocak ayında hükümeti kuran Ecevit kendisini hem içerde hem dışarda ciddi problemlerin içerisinde bulmuştur. ABD’ye karşı olan mesafeli tavır ekonomik ambargonun daha da artmasına neden

olmuştur. Diğer taraftan toplumsal açıdan derin kutuplaşmaları artıracak olaylar yaşanmaya devam etmiştir. Malatya'nın "Hamido" ismiyle bilinen AP'li Belediye Başkanı Hamid Fendoğlu'nun suikaste uğraması kentte mezhep kökenli çatışmaların yaşanmasına neden olmuştur (Börklüoğlu, 2020, s. 135).

Ecevit döneminde en büyük kriz Aralık ayında Maraş'ta patlak vermiştir. 19-25 Aralık arasında Alevi vatandaşlara yönelik katliama varacak ölçüde yapılan saldırılara karşı hükümetin pasif tutumu ve kolluk kuvvetlerinin yetersiz kalması eleştiri konusu olmuştur (Hocaoğlu, 2023, s. 138). Maraş'ta resmi rakamlara göre 111 kişi hayatını kaybetmiştir. Ecevit Maraş'la ilgili "Bizi iktidardan düşürmek isteyenler, muhtelif yollar denediler... Nihayet Kahramanmaraş'taki soykırım oldu... Kahramanlığını yabancıların işgali altında kanıtlamış Kahramanmaraş'ın sanırım o düşman işgali altında görmediği bir katliam oldu" ifadelerini kullanır (Ozan, 2019, s.737-738) Katliamın ardından Alevi yurttaşların önemli bir bölümü Maraş'ı terk etmiştir. O döneme kadar sıkıyönetim ilan edilmesi kararına direnen Ecevit, 13 ilde sıkıyönetim ilan etmek zorunda kalmıştır (Dinler, 2020, s. 677). 1979'a gelindiğinde 1 Mayıs İşçi Bayramı kutlamaları yasaklanmıştır. Ecevit bu konuda ciddi şekilde eleştirilmiştir. Diğer taraftan içeride ise bağımsız bakanlar farklı gerekçelerle istifa tehdidinde bulunmuşlardır. Bu süreçte parti içerisindeki karışıklıklar ve gerginlikler muhalefeti daha da atak hale getirmiştir. Sağ basın bu dönemde Ecevit'e "Bullende" lakabını takmıştır. Bu lakap Şili'de cuntacı askerler tarafından öldürülen sol görüşlü Cumhurbaşkanı Salvador Allende'den gelmektedir (Koloğlu, 2001, s. 553). Son derece gergin olan bu ortamda, 14 Ekim'de kısmi senato seçimleri gerçekleştirilir. Seçim sonucunda CHP'nin oyları %30'un altına düşmüştür. Ecevit bu sonuçların üzerine, 16 Ekim günü istifasını sunmuştur. İlerleyen süreçte AP Genel Başkanı Demirel, sağ partilerin destekleriyle azınlık hükümeti kurmuştur. Demirel hükümeti 12 Eylül Darbesi'ne kadar görev yapmıştır (Kurt, 2002, s. 94).

4. 1990'LI YILLARDA ECEVİT: DEVLETİN BAŞBAKANI

12 Eylül Darbesi'nin ardından Ecevit, Erbakan ve Demirel belirli bir süre Hamzakoy Askeri Kampı'nda gözetim altında tutulmuştur. Ecevit 11 Ekim'de Hamzakoy'dan Ankara'ya döner. Bu süreçte liderlere siyasi yasak kararı çıkmış; kararın ertesi günü Ecevit CHP'den istifa etmiştir. Ecevit, bu kararı parti yöneticilerine danışmadan almıştır. Karar CHP kadrolarında şok etkisi yaratmıştır. CHP'liler onu partiyi en zor gününde terk etmekle suçlarken, o ise CHP'li kadroların askeri yönetime karşı çıkmadığını, kendisini yalnız bıraktığını düşünmektedir. İlerleyen süreçte Ecevit görüşlerini kamuoyu ile paylaşmak için "Arayış" isminde bir dergi çıkarmıştır. Hızlı bir şekilde muhalefetin odağı haline gelen "Arayış" dergisi 54 hafta

yayımlanabilmiştir (Dündar ve Akar, 2006, s. 114-120). 1980-1983 arasındaki dönemde Ecevit hakkında yüz elliden fazla dava açılmıştır. Ayrıca Ecevit bu dönemde, birkaç kez cezaevine girip çıkmıştır (Çolak, 2016, s. 215).

1980 darbesi sonrası, asker gölgesinde bir demokrasi altında gerçekleşen 1983 seçim süreci Ecevit'in, 70'lerin diğer siyasal liderleri ile seçim yasağı altında olduğu bir dönemdir. 1987 seçimleri ise nispeten daha demokratik bir ortamda yapılabilmektedir. Ecevit, henüz seçim yasağı sürmekte iken 1985 senesinde eşi Rahşan Ecevit'in genel başkanlığında kurulan DSP ile siyasi kariyerine yeni bir başlangıç yapmıştır. 1987 senesinde seçim yasağının kalkması ile DSP'nin genel başkanlığına gelmiş, 2004'de partiden ayrılana kadar siyasi kariyerini DSP çatısı altında sürdürmüştür. DSP, ideolojik olarak darbe öncesi CHP'sinin Kemalist çizgisi ile ortanın solunun daha geliştirilmiş bir versiyonu olan demokratik solun sentezine dayanan bir çizgide inşa edilmiştir (Kemahlı Garipoğlu, 2023, s. 137).

1987 seçimleri sonucunda, %8.8 ile baraj altında kalan DSP, Ecevit'te büyük bir hayal kırıklığı yaratmış ve siyasetten ayrılacağını açıklamış; buna rağmen bu küskünlük sadece birkaç yıl sürmüştür; 1989 senesinde siyasete ve DSP'ye geri dönmüştür. Zürcher (2000, s. 415), 1987 seçim sonucunu, “yenilerin eskilerin meydan okumasını püskürtmesi” olarak yorumlar. Ecevit, Demirel gibi eski bir siyasetçidir; ancak 90'larda kendini başka bir siyasetçi olarak yeniden yaratacak; yeni Ecevit eskisine hiç benzemeyecektir. DSP, 90'lı yılların ilk yarısında beklenen etkiyi doğurmamış; 1991 seçimlerinde %10.7 oy oranı ile Sosyal Demokrat Halkçı Parti'nin (SHP) gerisinde kalmıştır. Ancak, 1995 seçimlerinden önce SHP'nin CHP ile birleşmesi, DSP'nin oylarını % 14.6'ya yükseltecektir (Ahmad, 2012, s. 231). DSP, kurulduğu 1985 senesinden 1995'e gelen süreçte kendisinden beklenen sıçramayı 1999 seçimlerinde yapacak, %22.2 ile en çok oy alan parti olacaktır. 1999 seçimlerinden önce, 28 Şubat Darbesi sürecinde Refah-Yol hükümetinin düşmesinden sonra kurulan ANASOL-D hükümetinde koalisyon ortaklarından biri olan DSP, bu koalisyonda fazla etkin olamamış; bu koalisyon ihale yolsuzlukları iddiaları ile Mesut Yılmaz'ın istifası sonucunda 1998 senesi Kasım ayında dağılmıştır. Ecevit, koalisyon hükümetinde Başbakan yardımcısı olarak görev almıştır (Aydın ve Taşkın, 2018, s. 435). Koalisyon dağıldıktan sonra, Yalım Erez'in azınlık hükümeti kurma çabaları sonuçsuz kalmış, uzun bir süre hükümet krizi yaşanmıştır (Akşin, 2007, s. 586).

Hükümet krizinin sonlanması ile DSP lideri Ecevit'in başkanlığında 61 milletvekili ile bir azınlık hükümeti kurulmuştur. Seçimler yapıldıktan sonra ülke yönetimini devralan bu azınlık hükümeti, 18 Nisan 1999'a kadar görevde kalmış; ancak bu kısa süreçte ülke son derece yoğun bir gündemle baş başa kalmıştır. Ecevit'in bu süreçteki kriz yönetimi ve kendisini bir lider

olarak yeniden ve “başka bir biçimde” yaratması, 1999 seçimlerindeki başarıyı getirmiştir. Suavi Aydın ve Yüksel Taşkın (2018, s. 443), bu azınlık hükümeti sürecinin önemini, “1999 başından 18 Nisan 1999 seçimlerine kadar sürecek 56. Ecevit Hükümeti, Ecevit'in siyasi tırmanışı açısından öngörüleemeyen altın bir fırsat sunacaktı” ifadesiyle vurgular. Bu süreçte, PKK lideri Abdullah Öcalan bir operasyonla Kenya'da yakalanarak Türkiye'ye getirilmiş, Ecevit bu dönemde “Kenya Fatihi” olarak anılmaya başlanmıştır (Kınıklıoğlu, 2000, s. 10). Ancak, bu lakap Ecevit'i 70'lerde keyifle üstlendiği “Halkçı Ecevit” ya da “Karaoğlu” yakıştırmaları gibi mutlu etmemiş, 99 seçimlerine hazırlık sürecinde düzenlenen DSP mitinginde bir seçmenden elindeki “Kenya Fatihi” yazılı pankartı indirmesini istemiştir (Akar ve Dündar, 2004). Esasen, “Kıbrıs Fatihi” yakıştırmasını da bir önceki bölümde ifade edildiği üzere, demokrasilerde ancak halkın kahraman olabileceğini belirterek reddetmişti.

Ahmad (2006, s. 222), Ecevit'in 70'lerdeki siyasi konumunu terk edip 90'ların siyasi konjonktürü ile bambaşka bir profile büründüğünü ve bu dönüşümün onu halktan uzaklaştırırken iktidara yaklaştırdığını şu sözleri ile belirtir:

Ecevit kendini ateşli bir milliyetçi olarak yeniden yaratmış ve solculuğunu bir kenara bırakmıştı...

Ecevit'in seçim başarısı solun başarısı değildi, Ecevit artık 1970'lerde yaptığı gibi sistemi değiştirmekten bahsetmiyordu, kendini Avrupa'daki solcu eğilimle de özdeşleştirmiyordu.

Ecevit'in 70'li yılların halkçılığından 90'lı yılların milliyetçiliğine savruluşu dönemin ruhundan ve siyasal konjonktüründen bağımsız açıklanamaz. 1980 darbesi, 1970'lerin ülkücü-devrimci kutuplaşmasını silmiş, sağ ve sol ideolojilerin önüne büyük bir set çekmişti. Bu ideolojik iklimin ortadan kalkması, 80'li yılların apolitizasyon süreci ile sürerek, 1987 seçimlerinden sonra nispeten normalleşen siyasal ortamın bambaşka bir ideolojik eksenle yeniden kurulmasına şahitlik etmiştir. 90'lı yılların iki temel ideolojik aksı, siyasal İslam ve Kürt hareketi etrafında şekillenmiştir. Bununla birlikte, 90'lı yılların 70'lerle en temel benzerliği koalisyonlar dönemi olmasıdır (Kongar, 2006, s. 277). Ayşen Uysal (2016, s. 14), 90'lı yılları krizlerle yönetme anlayışı, kırılan koalisyonlar ve kutuplaşmış toplum yapısı özellikleriyle karakterize eder. Bu bakımdan, 90'ların 70'lerden en önemli farkı kutuplaşmanın zemininin ideolojik olmaktan çıkarak, etnik kimlikler ve inanç kimlikleri gibi kültürel çatışmalara kaymasıdır. Ecevit, 70'lerde CHP ile sürdürdüğü halkçı çizgisini DSP ile daha milliyetçi bir çizgiye oturtmuş, ortamın baskın siyasal akımlarının ve kutuplaşma dinamiklerinin etkisinden sıyrılamamış; bu bakımdan, Ahmad'ın da belirttiği üzere kamuoyu 90'lı yıllarda başka bir Ecevit ile tanışmıştır. Ecevit'in 90'larda ayrı bir baş çekmesinin solun oylarını böldüğüne dönük eleştiriler de yapılmıştır. Örneğin, Emre Kongar (2006, s. 39),

“Ecevit, Demokratik Sol Parti adı altında, CHP’den hangi ideolojik ilkelerde ayrıldığı belli olmayan bir ‘ayrı parti’ olayını sürdürmekte kararlı gözükmekteydi” ifadesi ile iki siyasal çizginin çok benzer bir zeminde siyaset yaptığını belirterek; birleşmenin daha verimli olacağını savunmuştur. Ancak, Ecevit’in DSP’si ayrı bir sosyal demokrat parti olarak çok belirgin bir ideolojik renk taşımamakla birlikte; Ecevit, CHP’deki çizgisinden ayrı bir siyasal çizgiye yönelmiştir.

Ecevit’in 90’lı yıllarda sol düşünceler ile rabitasını keserek giderek milliyetçi bir profile bürünmesi, DSP’nin her ne kadar parti programı demokratik sol’a dayandırılrsa da partinin yönetilme biçiminin Ecevit’in tek adamlılığına dayanması birçok siyasi tarihçinin ortaklaştığı bir görüştür. Tanıl Bora (2017, s. 593), DSP’nin Ecevit’in karizması etrafında örgütlenen tipik bir lider partisi olduğunu kayıtlarken; Emin Alper (2007, s. 212), bu durumu şu sözleriyle ifade eder:

Kendisi siyasal olarak yasaklıyken eşine kurdurduğu Demokratik Sol Parti’yi, tabandan örgütlenmiş, kitleyle bire bir temas kurma yeteneğine sahip gerçek bir kitle partisi olarak teşkilatlandırmayı tasarladı. Ancak birkaç ay sonra ortaya çıkan, neredeyse örgütü olmayan, Ecevit’in iktidarının asla sorgulanmadığı, yönetim içinde yükselen herkesin hızlı rotasyonlarla ayağının kaydırıldığı bir tek adam partisiydi... Ezelden beri taşıdığı milliyetçilik, solcu ve antiemperyalist niteliğini kaybettikçe, Sovyetler’in çöküşü sonrası hortlamaya başlayan bir neo-Turancılıkta ifadesini bulan bir şovenizm halini aldı. Kendisini sağcı ya da solcu olarak görmeyen, yaşayışıyla muhafazakâr, militan olmadan laik ya da şeriatçı olmadan Müslüman bir kitlenin, bir başka deyişle bu memleketin ortalamasının siyasi önderi olmayı hedefledi.

Ecevit’in Başbakanlık koltuğunda oturduğu 1999-2002 arasında süren ANASOL-M (DSP-ANAP-MHP) hükümetinin kurulma süreci sıkıntılı geçmiştir. Ecevit’in bireysel yaşamı kadar siyasi kariyerinin de ortağı olan Rahşan Ecevit, MHP ile yapılacak bir koalisyonu içine sindirememişti. 15 Mayıs 1999’da, “Çocukları, gençleri örgütlediler, baskı altına aldılar. Hatta silahlandılar. 'Ya bizden olacaksın, ya canından' dediler. Yıllarca sayısız can yaktılar, canlar aldılar. Bunların acısını unutmak kolay mı?” sözleriyle koalisyonu zora sokan Rahşan Ecevit, MHP’lilerin resmi bir özür beklemesine rağmen bu özrü dilemedi, ancak koalisyon yine de kuruldu (Aydın ve Taşkın, 2018, s. 447). Rahşan Ecevit’in Bülent Ecevit’in sosyal demokratlığından yola çıkarak tedirgin olması bir yana, Ecevit bu 3 sene içerisinde koalisyonu ve ülkeyi yönetirken giderek “sağa” meyledecektir.

80’li yıllarda başlayan ve 90’lı yılların başat problemi haline gelen Kürt sorunu, PKK’nın terör eylemlerini sürdürmesi nedeniyle sivil yurttaşları, toplumsal barışı olduğu kadar devletin güvenliğini de hedef alan bir problem olmuştur (Arat, 2016, s. 388). Ecevit, bu sorun ile ilk

olarak azınlık hükümetinin Başbakanı olarak yüzleşmiş, Öcalan'ın ülkeye getirilmesi operasyonu ile kamuoyunda büyük bir prestij yakalamıştır. 16 Şubat 1999'da, Kenya'da Yunan Elçiliği'nde misafir edilirken tutuklanan Öcalan, ABD'nin de desteklediği bir operasyonla Türkiye'ye teslim edilmiştir (Bozarslan, 2006, s. 373). Pek çok siyasi tarihçi, bu sürecin Ecevit'in devlet adamı imajını daha da parlattığı yorumunda birleşmektedir (Aydın ve Taşkın, 2018, s. 443). Ecevit, Kürt sorununa baştan beri SHP'den çok farklı bir temelde yaklaşmış, bir insan hakları sorunu ve sosyo-kültürel bir sorun olmaktan ziyade bir geri kalmışlık/feodalite sorunu olarak görmüştür. Bu bakımdan, 90'ların ilk yarısında SHP'yi "PKK'yı meclise taşımakla" suçlamıştır. Bora (2017, s. 593), "Ecevit'in ulusalcılığı, özellikle Kürt sorunu bağlamında gayet reaksiyonerdir, vasatı Türk milliyetçiliğinin şiddetli tehdit algısıyla belirlenir" ifadeleriyle, Ecevit'in 90'lardaki devlet adamı reflekslerine vurgu yapar.

2 Mayıs 1999, Ecevit'in "devlet adamlığı"nın ortaya çıktığı ikinci bir olaya sahne olmuştur. Başörtülü milletvekili Merve Kavakçı, meclise yemin etmek için geldiğinde, 90'ların temel meselelerinden bir diğeri olan siyasal İslam ya da başörtüsü sorunu alevlenir (Akşin, 2007, s. 591). DSP'li vekiller mecliste daha önce görülmemiş bir protesto örneği olan gürültü eylemleri ile Kavakçı'nın yeminini engellemek isterler. Tam bu sırada, Ecevit kürsüye çıkarak 90'lar tarihine geçen önemli konuşmalarından birini yapmıştır: "Burası devlete meydan okunacak yer değildir. Lütfen bu hanıma haddini bildiriniz" (Erdim, 2014). Olay, Kavakçı'nın Meclisi terk etmesi ve kısa süre içerisinde vekilliğinin iptal edilmesi ile kapatılır. Ecevit, her ne kadar siyasal İslam'a karşı son derecede tavizsiz ve katı bir duruş sergilese de alternatif Sufi akımlara sempati beslenmiştir. Ecevit'in Fethullah Gülen liderliğindeki Gülen hareketine sempatisi de pek çok farklı tarihçi tarafından dile getirilmiştir. Bu bakımdan, kendi ifadesiyle "gerici" ile "inanın"ı ayırt eden, "inançlara saygılı laiklik" olarak formüle ettiği görüşe yaslanarak, kamusal alanda başörtüsünü devletin güvenliğine yönelik bir tehdit olarak değerlendirirken İslam'ın Ortodoks olmayan biçimlerine sempati duyabilmiştir (Bora, 2017, s. 593). 90'ların en temel iki sorunu olan siyasal İslam ve Kürt meselesinin mikro yansımaları olarak Kavakçı olayı ve Öcalan'ın yakalanışı, Ecevit'in milliyetçi söylemlere yaslanan devlet adamı imajını parlatan, siyasi krizlerin fırsatlara çevrildiği momentumlar olarak değerlendirilebilir. Ecevit popülizmi, bu bakımdan 90'larda halkçı popülizmden şovenist milliyetçi bir popülizme evrilmiştir. Ebru Deniz Ozan (2015, s. 679), Ecevit'in bu süreçteki konumunu şu sözleriyle özetlemiştir: "Gerek Kürt sorunu konusunda gerekse de 28 Şubat darbesinde ordunun rolünü olumlayan tavrıyla artık halkın kahraman siyasetçisi değil devletin muteber siyasetçisiydi."

Ecevit'in "devletin muteber siyasetçisi" olduğu üçüncü bir olay ise, esasen sol düşüncelerle rabitasını nasıl kesmiş olduğunu gösteren bir olay olan "Hayata Dönüş Operasyonu"dur. 1999 senesinde, uzun süredir hükümetin gündeminde olan cezaevlerinde koğuş sisteminin terk edilerek "F Tipi" hücre sistemine geçilmesi projesi siyasi suçluları hareketlendirmiştir. Devlet, bu sistemi hapishanelerin örgüt yuvalarına döndüğü iddiaları ile savunurken; mahkûmlar ise aralarındaki iletişimi kesmeye çalışan, insan haklarına aykırı bir tecrit sistemi olduğuna inanmaktadır. Koalisyon hükümeti bu uygulamadan geri adım atmayınca, pek çok cezaevinde açlık grevleri, daha sonrasında süresiz ölüm oruçları başlar (Saraçoğlu ve Yeşilbağ, 2015, s. 837). Ecevit'in uygulama konusundaki kararlı duruşu ise yazılı basında şu şekilde haberleştirilir:

Ecevit: "Bilindiği gibi, şimdiye kadar koğuş sistemi büyük ölçüde silahlı karargâhlar haline gelmişti. Devletin otoritesi tamamen yok edilmek isteniyordu. Hiçbir devlet, buna ilelebet katlanamazdı. Onun için F Tipine geçmekte kararlıyız" (Hürriyet, 06.07.2000).

19 Aralık 2000 tarihinde, eş zamanlı olarak ölüm oruçlarının sürdüğü birçok cezaevine operasyon yapılarak operasyon sırasında daha önce kullanılmamış kimyasal maddeler ile mahkûmlara müdahale edilmiştir. Olaylar sırasında, 28 mahkûm yaşamını yitirir. Yanarak kalıcı hasar gören birçok mahkûm ise, hastanelerde uygulanacak tedaviyi reddeder. Müdahale sırasında gaz bombaları ve ateşli silahların kullanılması insan hakları örgütlerinin yoğun tepkisi ile karşılanmıştır (Parlak, 2018, s. 191). Öte yandan Başbakan Ecevit'in operasyonun çok başarılı olduğunu söyleyerek güvenlik görevlilerini kutlaması, demokratik kamuoyunda büyük bir hayal kırıklığı yaratmış, bir kere daha halktan uzan devlete yakın görev adamı profilini perçinlemiştir.

Ecevit'in ortak aday olarak önerdiği dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ile 19 Şubat 2001'de düzenlenen Milli Güvenlik Kurulu'nda (MGK) yaşadığı ve siyasi hayata anayasa kitapçığı krizi olarak geçen olay ise, DSP için sonun başlangıcı olmuştur. 1999'dan beri üzerine titrediği devlet adamlığı, devletin en tepesindeki kişi olan Sezer ile yaşadığı "beklenmedik" tartışmada, -üstelik Cumhurbaşkanı olarak kendisinin önerdiği ve muhtemelen "kolay idare edilebilecek bir insan" olarak gördüğü- büyük hasar almıştır (Akşin, 2007, s. 595). Sezer, Devlet Denetleme Kurulu'nun (DDK) statüsü ve yetkisi üzerinde gerçekleşen tartışmada, hükümetin bazı yolsuzlukları politik nedenlerle örtbas ettiğini ima ederek Başbakan Ecevit'in önüne anayasayı fırlatması devlet ricali içerisinde o güne kadar yaşanmamış büyük bir krizdir (Saraçoğlu ve Yeşilbağ, 2017, s. 839). Bu siyasi krizin tetiklediği bir ekonomik kriz, 1999'da yaşanan büyük deprem felaketinden sonra hasar alan ekonomiyi daha da kötü bir hale

getirmiştir. Tüm bunlara, 2002'de 77 yaşında olan Ecevit'in sağlığı ile ilgili basında yer alan spekülasyon haberlerin yarattığı etki de eklenince gidişat daha da kötüleşir. Ecevit'in sağ kolu olarak bilinen Hüsametdin Özkan ve yanına aldığı 62 vekilin DSP'den ayrılmasıyla parti iyice kan kaybeder (Aydın ve Taşkın, 2018, s. 560). Bu tablo altında, 2002 seçimlerinde büyük bir hezimet yaşayan DSP, siyasal tablodan silinmiştir. Ecevit, 2004'te DSP Genel Başkanlığı'ndan ayrılarak siyasete, 2006 senesinde ise yaşama veda etmiştir.

5. SONUÇ

Türkiye'nin 70'li ve 90'lı yılları, politik şiddet olgusuyla bütünleşen, kırılğan koalisyonların, ekonomik krizlerin ve siyasal istikrarsızlıkların başat olduğu dönemlerdir. Bu dönemlerde ülkede toplumsal kutuplaşma doruk noktasına çıkmış, 70'li yıllarda ideolojik sağ-sol hizipleşmesi, 90'lı yıllarda ise laik-dindar, Alevi-Sünni, Kürt-Türk gibi kültürel ayrımlaşmalar yaşanmıştır. Bu hassas dönemlerin iki evresinde de farklı siyasal partiler ile ancak aynı siyasal yönelim içerisinde politika yapan Ecevit, iki dönemin Başbakanı ve siyasetçisi olarak farklı siyasi profiller çizmiştir. Her ne kadar kendisini her zaman sağdan ve marjinal soldan ayırarak sosyal demokrasi çizgisinde tanımlasa da, bu çizgi 70'lerde daha belirgindir.

Ecevit, 70'li yıllarda ülkeyi kasıp kavuran sağ-sol çatışması ve solun -1960'larda Türkiye İşçi Partisi (TİP) deneyiminde parlamentoda görünür olabildiği bir deneyim de bulunmakla birlikte- esasen sokakta oldukça güçlü olmasıyla dönemin ruhu içerisinde kendisini sosyal demokrasi içerisinde konumlandırmıştır. Bu bakımdan, CHP'yi kuruluş dönemi felsefesinden uzaklaştırarak elitlerin partisi olmaktan çıkarıp halkın partisine dönüştürmüştür. Halka yakın, halka doğru bir siyasetin içerisinde olması sadece Ecevit'in sosyal demokrat kimliği ile açıklanamayacak olup dönemin siyasal konjonktürü ile ilgilidir. Ayrıca Ecevit, bu dönemde halkçı popülist bir siyaset anlayışı izlemiştir. Ecevit, 70'lerde CHP Genel Başkanı olarak, "Karaoğlan" lakabıyla halkla kurduğu samimi iletişimle popüler bir lider haline gelmiştir. "Toprak işleyen, su kullananındır" gibi söylemleriyle emekçi ve köylü sınıflarının beklentilerine yanıt vermeyi amaçlamış ve halkçı politikalar izlemeyi savunmuştur. Bu yönüyle popülist bir siyaset anlayışını benimsemiş, ancak aşırı gördüğü sol söylemler yerine sosyal adaleti öne çıkarmaya odaklanmıştır. Ecevit'in popülizmi, halkın çıkarlarını gözetken bir anlayış ile kendi ifadesiyle "marjinal" olmayan bir yaklaşım arasında dengede kalmaya çalışan bir model olarak değerlendirilebilir.

70'ler solun parlamentoda olduğu kadar sokakta da çok güçlü olduğu bir dönemdir. Bu atmosfer içerisinde Ecevit de CHP'sini ve bir lider olarak kendisini kısmen temkinli de olsa alabildiğine sola yaklaştırmıştır. Temkinlidir çünkü *Ortanın Solu* anlatısında geliştirdiği üzere

marjinal olarak tanımladığı Marksist sol akımlara son derece mesafelidir. Ancak parlamentoda yalnızdır çünkü marjinal tanımladığı tüm akımlar sokak siyaseti içerisinde aktiftir. Nitekim özellikle 1977’de kurulan cephe hükümetleri deneyimlerinden görüldüğü üzere, Ecevit’in önünde koalisyon ya da dayanışma gerçekleştireceği fazla bir seçenek yoktur. Bu bakımdan, sağın tüm hiziplerinin kolaylıkla bir araya gelip konsolide olabildiği bir dönemde Ecevit, parlamentoda solun *tek adamı* görünümündedir. Dönemde başka bir sosyal demokrat partinin olmayışı da Ecevit’i biricikleştirmekte, sokakta giderek güçlenen, pek çok farklı fraksiyon ya da örgüt ile temsil edilen sol, parlamentoda sadece Ecevit’in CHP’si üzerinden temsil edilmektedir. Bu bağlamda, Kanlı 1 Mayıs olaylarındaki tutumu, siyasi suikast tehlikesi altında seçim propagandalarına devam etmesi, derin devletin varlığına cesaretle işaret etmesi gibi pek çok örnekte görüldüğü üzere Ecevit solun meclisteki tek umudu olmuştur.

90’lı yıllara gelindiğinde ülke bambaşka bir sosyo politik çehreye bürünmüştür. 1980 darbesi ülkücü sağ ve devrimci sola büyük bir set çekmiş; aradan sıyrılan siyasal İslam giderek daha büyük bir tabana yayılarak güç kazanmıştır. Bu dönemde, Kürt milliyetçiliği de kendisini sosyalist soldan ayırarak ayrı bir milliyetçi çerçeve içerisinde siyasal bir hat oluşturmuştur. Siyasal konjonktürü 70’lerden ayrılan 90’larda, her bir ayrı hat kendisini ayrı partiler üzerinden örgütlemiş; sosyal demokrasi ise CHP, SHP ve Ecevit’in DSP’si üzerinden organize olmuştur. Her ne kadar SHP bir süre sonra CHP’ye katılmış olsa da, Kürt sosyalistleri ve sosyal demokratlarının ayrı bir yol oluşturmasıyla sol çok parçalı bir yapıya bürünmüş; Ecevit 70’lerdeki *tek adamlığı*ni yitirmiştir. Siyasal İslam’ın güçlenmesi ile Ecevit giderek daha katı bir laiklik çizgisine oturmuş, Kürt siyasal hareketinin güçlenmesi bir diğer yönüyle PKK terörünün de tırmanmasıyla kendisini 70’lerdeki popülist milliyetçiliğinden daha rijit bir milliyetçi çizgiye yerleştirmiştir. Bu konumlanmalar, Merve Kavakçı’nın yemin krizi, Öcalan’ın yakalanışı, Hayata Dönüş Operasyonu gibi olaylardaki tutumlarında açık bir şekilde kendisini göstermektedir. Bu bakımdan, 70’lerde halkın Karaoğlan’ı olarak anılan Ecevit, 90’lı yıllarda giderek daha çok devletin Başbakanı olarak konumlanmış, devlet adamı kimliği ön planda olmuştur. Bu bakımdan, çalışmada vurgulanmak istenilen nokta, siyasetçilerin siyasal profilleri ve liderlik özelliklerinin dönemin ruhundan ayrıştırılarak anlaşılamayacağıdır. Ortanın solundan demokratik sola kendisini her bakımdan sosyal demokrat olarak konumlandıran bir siyasetçinin iki farklı tarihsel dönemde iki farklı kimliğe bürünmesi, ancak dönemin sosyo politik konjonktürü ve döneme karakteristiğini veren olaylar üzerinden analiz edilerek açıklanabilmektedir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Etik komite onayı ve/veya yasal/özel izin gerektirmeyen bu çalışma, araştırma ve yayın etiğine uygundur.

Araştırmacının Katkı Oranı Beyanı

Yazarlar makaleye eşit oranda katkı sağlamışlardır.

Araştırmacının Çıkar Çatışması Beyanı

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması yoktur.

KAYNAKÇA

- Ahmad, F. (2006). *Bir kimlik peşinde Türkiye* (S. C. Karadeli, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ahmad, F. (2012). *Modern Türkiye'nin oluşumu* (11. Basım, Y. Alogan, Çev.). Kaynak Yayınları.
- Akar, R. & Dünder, C. (2008). *Ecevit ve gizli arşivi*. 1.Baskı. İmge Kitabevi.
- Akar, R. & Dünder, C. (2006). *Karaoğlan*. 7. Baskı. İmge Kitabevi.
- Akar, R. (Yön.), ve Dünder, C (Haz.). (2004). *Karaoğlan Belgeseli 5. Bölüm*. <https://www.youtube.com/watch?v=jcyARktdQ1A>
- Akşin, S. (2007). *Kısa Türkiye tarihi*. İş Bankası Kültür Yayınları.
- Alper, E. (2007). Bülent Ecevit. İçinde T. Bora & M. Gültekinçil (Ed.). *Modern Türkiye'de siyasi düşünce cilt 8, Sol*, (ss. 202-222). İletişim Yayınları.
- Arat, Z. (2016). İnsan hakları ve Türkiye. İçinde M. Kabasakal (Ed.). *Türkiye'de siyasal yaşam, dün bugün yarın*, (ss. 373-398), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Aydın, S. & Taşkın, Y. (2018). *1960'tan günümüze Türkiye tarihi*. (6. Basım). İletişim Yayınları.
- Bora, T. (2017). *Cereyanlar*. İletişim Yayınları.
- Bozarslan, H. (2006). Kürtler ve Türkiye devleti. İçinde R. Kasaba (Ed.). *Türkiye Tarihi 1839-2010*, (ss. 353-378). Kitap Yayınevi.
- Börklüoğlu, L. (2020). *Tanzimat'tan günümüze Türk siyasal hayatı*. Dora Basım Dağıtım.
- Çavdar, T. (2019). *Türkiye'nin demokrasi tarihi*. İmge Kitabevi Yayınları.
- Çolak, M. (2016). *Bülent Ecevit- Karaoğlan*. İletişim Yayınları.
- Dinler, V. (2020) Yangın Yeri, Katliam: Maraş ve Çorum, İçinde M. K. Kaynar (Ed.). *Türkiye'nin 1970'li yılları*, (ss. 671-689). İletişim Yayınları.
- Erdim, Z. (2014, Aralık 16). Merve Kavakçı meclise başörtüsü ile girince. *Bianet*. <https://bianet.org/yazi/merve-kavakci-meclise-basortusuyle-girince-160817>.

- Erdoğan, N. (1998). Demokratik soldan Devrimci yol'a: 1970'lerde Sol popülizm üzerine notlar. *Toplum ve Bilim*, s.78, 22-38.
- Gaytancıoğlu, K. (2013). *Politik liderlik ve bir politik lider olarak Bülent Ecevit* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hocaoğlu, K. (2023). 1965'ten 1980'e Cumhuriyet Halk Partisi ve Ortanın Solu. İçinde E. K. Selçuk (Der). *Kuruculuktan Daimi Muhalefete CHP'nin 100 Yılı*, (ss. 115-147). İletişim Yayınları.
- Hürriyet. (2000, Aralık 6). Ecevit: F tipinde kararlıyız. https://bigpara.hurriyet.com.tr/haberler/politika-haberleri/ecevit-f-tipinde-kararliyiz_ID344587/.
- Kemahlı Garipoğlu, F. (2023). Türkiye'de Sosyal Demokrasi: Hegemonya ve Siyasi Mücadelede Sosyal Demokrasi Arayışları. İçinde A. S. Şanlı (Ed.). *Erken Cumhuriyet'ten Günümüze Türkiye'de Siyasal İdeolojiler: Kavramlar, Fikirler, Partiler*, (ss. 121-145). Nika Yayınevi.
- Kınıklıoğlu, S. (2000). Bülent Ecevit: The transformation of a politician. *Turkish Studies*, 1 (2), 1-20, <http://dx.doi.org/10.1080/1468384000872123>.
- Koloğlu, O. (2001). *Kim bu Ecevit*. Boyut Yayınları.
- Kongar, E. (2006). *21. yüzyılda Türkiye*. (38. Basım). Remzi Kitabevi.
- Konuralp, E. (2022). On Bülent Ecevit and the Ottoman-Republican contention: a Kemalist hardliner or a mediator? *Turkish Historical Review*, 13, 122-140, <https://doi.org/10.1163/18775462-bja10038>.
- Kurt, S. (2002). *Bir Karaoğlu hikâyesi Bülent Ecevit*. Birey Yayıncılık.
- Ozan, E. D. (2015). İki darbe arasında kriz sarmalı. İçinde G. Atılğan, C. Saraçoğlu & A. Uslu (Ed.). *Osmanlı'dan günümüze Türkiye'de siyasal hayatı*, (ss. 657-746). Yordam Kitap.
- Özdemir, C. O. (2020). Yetmişli yıllarda halkçı ve halktan siyaset. İçinde Kaynar M. K. Kaynar (Ed.). *Türkiye'nin 1970'li yılları*, (ss. 329-338). İletişim Yayınları.
- Parlak, C. (2018). *Türkiye'de siyasal hayat ve cezaevleri: hayata dönüş operasyonları üzerine bir inceleme* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Saraçoğlu, C. & Yeşilbağ, C. (2015). Minare ile inşaat gölgesinde. İçinde G. Atılğan, C. Saraçoğlu & A. Uslu (Ed.). *Osmanlı'dan günümüze Türkiye'de siyasal hayat*, (ss. 871-957). Yordam Kitap.
- Sezer Şanlı, A. (2020). İşçinin Emekçinin Bayramı'ndan 'Kanlı 1 Mayıs'a, İçinde M. K. Kaynar (Ed.). *Türkiye'nin 1970'li yılları*, (ss. 563-581). İletişim Yayınları.
- Smith, S. N. (2016). Introduction to "Artistic awakening in Ankara," "The artist and politics," and "The burden of the intellectual" by Bülent Ecevit. *ARTMargins*, 5 (1), 108-120, https://doi.org/10.1162/ARTM_a_00134.

- Tarhan, C. (2019). *Bülent Ecevit ve Türk dış politikası*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tekin, E. (2021). *70'li ve 90'lı yıllar Türkiye'sinde siyasi ve toplumsal bir olgu olarak politik şiddet* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uysal, A. (2016). *İsyen şiddet yas. 90'lar Türkiye'sine bakmak*. 1. Baskı. Dipnot Yayınları.
- Yaşlı, F. (2020). *Halkçı Ecevit: Ecevit, ortanın solu. CHP (1960-1980)*, 1. Baskı. Yordam Kitap.
- Zürcher, E. J. (2000). *Modernleşen Türkiye'nin tarihi* (7. Basım, Y. S. Gönen, Çev.). İletişim Yayınları.